

Із кожним роком науково-технічний прогрес усе більше змінює життя людини, охоплюючи найрізноманітніші сфери її діяльності. Відповідно, змінюються пріоритети в багатьох галузях, у тому числі медичній, виникають нові проблеми, серед яких чимало таких, що пов'язані з розробкою, впровадженням та застосуванням лікарських засобів

Акценти змінюються

ЗАЛЕЖНІСТЬ ВІД ЛІКІВ

Безконтрольне вживання фармакологічних препаратів може викликати стан залежності, спричиняючи не тільки медичні, а й соціальні проблеми. Термін «залежність від ліків» був запропонований у 50-ті роки минулого століття й використовувався незалежно від форми зловживання лікарськими засобами (ЛЗ). Згідно з визначенням ВООЗ, «залежність від ліків — психічний стан, а іноді також фізичний, що виникає в разі взаємодії організму та лікарських речовин і має ознаки, пов'язані з деякими реакціями, котрі потребують постійного або періодичного прийому лікарської речовини для того, щоб відчувти вплив на психіку, а також з метою запобігти неприємним симптомам, обумовленим припиненням прийому цієї речовини».

Психічна залежність — це стан, за якого лікарська речовина викликає відчуття задоволення та психічного піднесення, що потребує періодичного або постійного введення такої речовини з метою запобігання дискомфорту. Якщо її введення припиняється, виникає абстинентний синдром, що є комплексом специфічних симптомів та психічних і фізичних ознак, притаманних певному виду лікарської речовини.

Препарати з такою дією мають неоднакову властивість викликати психічну, фізичну або обидві залежності одночасно. Тому в кожному конкретному випадку вживання терміна «залежність від ліків» слід зазначати,

стосовно якої саме речовини даний термін застосовується (наприклад, залежність від морфіну).

Слід зауважити, що залежність від ліків може виникати при лікуванні багатьох хвороб, особливо з хронічним перебігом, а також при проведенні замісної терапії. Типовою ознакою такої залежності є загострення або погіршення перебігу захворювання у разі відміни лікарського препарату, що використовується в лікуванні даної хвороби. У таких випадках залежність від ліків виникає насамперед тому, що сучасні препарати мають високу лікувальну здатність, а не тому, що використовуються не за призначенням (наприклад, відміна кортикостероїдів або нестероїдних протизапальних засобів при системних захворюваннях сполучної тканини).

Із метою запобігання й обмеження подібних явищ ВООЗ розробила цілу низку рекомендацій та правил, яких слід дотримуватися при створенні ЛЗ та їх впровадженні в медичну практику. Тому існує потреба у вичерпній інформації про особливості залежності від ліків, зокрема, характер зловживання лікарськими речовинами окремими групами населення та пов'язані з ним супутні явища. Останніми роками проблема ускладнилася внаслідок почастішання випадків призначення завищених доз ЛЗ, особливо жінкам та людям похилого віку.

Необхідно зазначити, що медико-соціальні проблеми зловживання ліками мають динамічний характер, тобто їхні масштаби та ознаки постійно змінюються, залежно від фармакотерапевтичної дії речовин та особливостей їх використання. Зважаючи на це, є достатньо підстав для періодичного їх перегляду з тим, щоб у разі необхідності бути готовими до активних дій.

ЗВОРОТНИЙ БІК МЕДАЛІ

Як відомо, здоров'я нації є показником цивілізованості держави та відображає соціально-економічний стан суспільства. Антропогенне забруднення природи як негативний наслідок науково-технічного прогресу призвело до порушення рівноваги в біосфері й перетворилось на нагальну сучасну проблему. Тому необхідно створити єдину систему державного контролю як за впровадженням, так і за залишками органічних та неорганічних пестицидів й інсектицидів у сільськогосподарській продукції та довкіллі. Це потребує, окрім того, розробки відповідних методів лікування (насамперед фармакотерапевтичних) та інших заходів профілактики негативного впливу виробничих умов на працівників багатьох професій (робітників та службовців різних галузей промисловості та сільського господарства). В основу дії багатьох сучасних засобів захисту рослин покладено механізми, притаманні ЛЗ антихолінестеразного типу. Тому фармакологічні, токсикологічні, а також

клінічні дослідження цього класу речовин з вузької проблеми давно перетворилися, за своїм соціально-економічним та медичним значенням, на глобальну, оскільки не існує абсолютно безпечних або небезпечних для організму людини хімічних агентів. У фармакотерапії ця проблема може набувати як загальномасштабного, так і специфічного, регіонального характеру.

У Декларації, прийнятій у Сан-Паулу 30-ю Всесвітньою медичною асамблеєю (Бразилія, жовтень 1976 р.) та переглянутій 36-ю Всесвітньою медичною асамблеєю (Сінгапур, жовтень 1984 р.), а також у документах Всесвітньої медичної асоціації щодо забруднення оточуючого середовища та ролі лікарів у вирішенні екологічних та демографічних проблем наголошується, що «забруднення оточуючого середовища може бути визначено як наслідок діяльності людей, які діяли свідомо, недбало чи несвідомо, що негативним чином вплинуло на його стан». Саме з екологічними проблемами пов'язують прогнозовані на найближче майбутнє зміни довкілля в низці країн світу, в тому числі в Україні, внаслідок яких посилюватимуться негативні тенденції щодо стану здоров'я людей, що проявлятиметься, зокрема, у більш тяжкому перебігу захворювань, переході патологічних станів у хронічні, значному поширенні різних нозологічних форм та класів хвороб.

Останнім часом спостерігається інтенсивний розвиток профілактичної фармакотерапії, роль якої з кожним роком зростає не тільки щодо запобігання рецидивам різних захворювань і захисту від стресових ситуацій, а й щодо упередження наслідків впливу негативних факторів на довкілля. ЛЗ також необхідні нашому сучасникові в сфе-

хідність у захисті пацієнта від дії ЛЗ. Одним з негативних наслідків у сучасній фармакотерапії є поширеність алергій, пов'язаних із використанням ЛЗ. На жаль, багато сучасних ЛЗ є алергенами. Щороку Центр моніторингу несприятливих побічних реакцій у м. Упсала (Швеція) фіксує значну кількість випадків алергічних реакцій, пов'язаних із застосуванням ЛЗ.

Загалом поширення алергічних хвороб пов'язане з наслідками технологічних «здобутків» людства, зокрема, інтенсифікацією хімічної, фармацевтичної та імунологічної промисловості, сільського господарства тощо, і вважається однією з найважливіших проблем охорони здоров'я.

Термін «алергія на лікарські засоби», або «гіперчутливість», застосовується тільки щодо реакцій, розвиток яких ґрунтується на імунологічних механізмах. Їхній розвиток є непередбачуваним (у тому числі за типом та виразністю проявів) та не пов'язаним з фармакологічними ефектами ЛЗ. Більшість

Часто-густо тільки ця причина слугує мотивом для відмови призначення показаних їм ЛЗ. Необхідність обов'язкового доведення наявності або відсутності алергії є обґрунтованою лише у тих випадках, коли відсутній альтернативний ЛЗ.

Хворі з алергією на ЛЗ є постійним джерелом проблем для лікарів різного фаху через можливість розвитку непередбачуваних реакцій різного ступеня тяжкості. Це не тільки ускладнює професійну діяльність лікаря чи знижує ефективність лікування, а й становить загрозу для життя пацієнта. Нині алергія на ЛЗ є вагомим чинником психологічного травмування пацієнтів, оскільки може спричинити різні «фобії» через побоювання розвитку тяжкої алергічної реакції.

Таким чином, лікарі та науковці різних країн світу шукають шляхи вирішення вищезазначеної проблеми. В Україні для її подолання, мабуть, буде недостатньо удосконалення нормативних актів у сфері охорони здоров'я з європейськими, а також

Хворі з алергією на ЛЗ є постійним джерелом проблем для лікарів різного фаху через можливість розвитку непередбачуваних реакцій різного ступеня тяжкості

рах діяльності, що потребують високого нервово-психічного та фізіологічного напруження (космос, авіація, військові конфлікти, зимівля, гірські, підземні, підводні роботи й експедиції, професійний спорт), в умовах різкої зміни кліматичних та температурних факторів тощо.

АЛЕРГІЯ НА ЛІКАРСЬКІ ЗАСОБИ

Хоч як це парадоксально, з поступом науково-технічного прогресу виникає необ-

впадків побічної дії ЛЗ мають неалергічну природу. За даними літератури, алергічні реакції на ЛЗ спостерігаються у незначній кількості осіб, які отримують конкретний препарат, та складають лише 6–10% усіх наявних побічних ефектів. Ризик сенсibilізації для більшості ЛЗ становить 1–3%. Алергію на один або більше ЛЗ виявляють приблизно у 5% дорослих. Однак підозрюють у себе алергію або помилково віднесені до числа сенсibilізованих ЛЗ майже 15% пацієнтів.

дотримання рекомендацій ВООЗ щодо розробки ЛЗ та їх упровадження в медичну практику. Вкрай необхідно терміново і всіма можливими засобами розпочати боротьбу із забрудненням довкілля, про що ведуться розмови, зокрема й у ЗМІ, вже багато років поспіль, проте відсутнього результату, на жаль, й досі не спостерігається.

Підготував Руслан Примаєв,
канд. хім. наук